

УДК 378.091.12:159

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-10\(50\)-1926-1938](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-10(50)-1926-1938)

Карпенко Ангеліна Андріївна аспірантка, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, <https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена історичному аналізу становлення та еволюції системи професійної підготовки психологів у вищих навчальних закладах України, розглядаючи її трансформацію від XIX століття до сучасних євроінтеграційних процесів. Висвітлено, що до 1917 року психологічна освіта мала філософсько-педагогічну орієнтацію і була інтегрована в гуманітарні науки.

У радянський період психологія розвивалася як прикладна дисципліна в межах педагогіки, де значний вплив мав діяльнісний підхід О. М. Леонтьєва, що сприяв її практичній спрямованості у виховному процесі. Кардинальна перебудова системи розпочалася після здобуття Україною незалежності у 1991 році, що призвело до інституціоналізації психології як самостійної спеціальності та стрімкого розширення освітніх програм (включення клінічної, кризової, юридичної та організаційної психології) у відповідь на нові суспільні запити.

Особливу увагу приділено впровадженню навчальної та виробничої практики, зокрема вагомому внеску Г. С. Костюка у розробку її програм, що стало фундаментом для формування практичних навичок. Ключовим етапом модернізації стало приєднання України до Болонського процесу у 2005 році, яке спричинило перехід до трициклової системи, запровадження ECTS та компетентнісного підходу.

Підкреслюється, що практична підготовка є критично важливим чинником формування професійної свідомості та ідентичності майбутнього психолога, що реалізується через супервізію, наставництво та зворотний зв'язок.

Узагальнюючи, стаття констатує, що, незважаючи на значний шлях розвитку, сучасна система професійної підготовки все ще схильна до теоретизації, ігноруючи повноцінну практичну складову, що створює нагальну потребу в реформуванні освітнього середовища для підготовки компетентних фахівців, здатних ефективно реагувати на актуальні виклики сьогодення, включаючи зростаюче психологічне навантаження та кризові явища.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна освіта, професійна діяльність, майбутній психолог.

Karpenko Anhelina Andriivna postgraduate student of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, <https://orcid.org/0009-0009-3133-2378>

HISTORICAL ASPECT OF THE FORMATION OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF PSYCHOLOGISTS IN HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the historical analysis of the formation and evolution of the system of professional training of psychologists in higher educational institutions of Ukraine, considering its transformation from the 19th century to modern European integration processes. It is highlighted that until 1917, psychological education had a philosophical and pedagogical orientation and was integrated into the humanities. In the Soviet period, psychology developed as an applied discipline within pedagogy, where the activity approach of O. M. Leontiev had a significant influence, which contributed to its practical orientation in the educational process. A radical restructuring of the system began after Ukraine gained independence in 1991, which led to the institutionalization of psychology as an independent specialty and the rapid expansion of educational programs (including clinical, crisis, legal and organizational psychology) in response to new social demands. Special attention is paid to the implementation of educational and production practice, in particular, the significant contribution of G. S. Kostyuk to the development of its programs, which became the foundation for the formation of practical skills. The key stage of modernization was Ukraine's accession to the Bologna Process in 2005, which led to the transition to a three-cycle system, the introduction of ECTS and a competency-based approach. It is emphasized that practical training is a critically important factor in the formation of professional consciousness and identity of a future psychologist, which is implemented through supervision, mentoring and feedback. In summary, the article states that, despite the significant path of development, the modern system of professional training is still prone to theorization, ignoring a full-fledged practical component, which creates an urgent need to reform the educational environment to train competent specialists capable of effectively responding to current challenges of today, including growing psychological stress and crisis phenomena.

Keywords: professional training, professional education, future psychologist, professional activity.

Постановка проблеми. Проблема полягає в тому, що сучасна система професійної підготовки психологів у вищій школі України, незважаючи на історичний розвиток від філософсько-педагогічної орієнтації (до 1917 р.) та інтеграцію в Болонський процес, не відповідає гострим суспільним і практичним викликам сьогодення, особливо в умовах воєнного часу та зростання психологічного навантаження. Існує критичний дисбаланс між значним обсягом

теоретичної складової та недостатнім рівнем практичної готовності випускників до надання кризової та травма-орієнтованої допомоги, попри впровадження компетентнісного підходу та механізмів супервізії. Таким чином, постановка проблеми полягає у необхідності глибокого осмислення історичних закономірностей становлення цієї системи для обґрунтування шляхів її невідкладної модернізації, спрямованої на посилення практичної компоненти, що є ключовим практичним завданням для забезпечення національної психологічної стійкості та ефективного відновлення ментального здоров'я суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі професійної підготовки особистості присвячено багато наукових досліджень, у рамках окремих наук розглянуто різні аспекти, сформовані різні позиції і концепції. Педагогічне осмислення професійної підготовки майбутніх фахівців закладів вищої освіти здійснили у своїх дослідженнях О. Абдуліна, В. Берека, М. Бубнова, І. Зязюн, Н. Ігнатенко, Л. Йовенко, В. Кузь, О. Мисечко, О. Павлик, Л. Поліщук, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін. Значимість та актуальність професійної підготовки студентів-психологів розкрита в фундаментальних концепціях та оригінальних технологіях дослідників Д. Богоявленської, О. Бондаренко, С. Максименко, В. Панка, Є. Пряжнікової, Н. Пряжнікова, Л. Уманець, Н. Чепелевої та інших.

Вчені І. Зязюн, В. Панок, В. Рибалка, М. Шаплавський, М. Бауер, М. Іванчук, Л. Карамушка, С. Максименко, Н. Ничкало особливу увагу приділяли розробці проблеми формування професійної компетентності, критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності, формування творчого потенціалу особистості майбутнього практика в системі вищої освіти.

Мета статті – дослідити закономірності становлення та виявити перспективи вдосконалення системи професійної підготовки психологів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх психологів у системі вищої освіти України є надзвичайно важливою складовою формування якісної психолого-соціальної допомоги, що відповідає актуальним викликам суспільства. В умовах зростання психологічного навантаження на населення, пов'язаного із соціальною нестабільністю, воєнними подіями, економічною кризою та іншими стресогенними факторами, потреба в професійних фахівцях психологічного профілю з практичними навичками значно зростає.

Професійна підготовка є тим фундаментом, який забезпечує майбутнім психологам не лише володіння теоретичними знаннями, а й здатність застосовувати їх у реальному житті, працювати з людьми в різних умовах — від звичайних побутових ситуацій до надзвичайних, екстремальних обставин. Це створює необхідність глибшого осмислення історичного розвитку та сучасного стану системи професійної підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах України, що дозволяє виявити закономірності становлення цієї системи та перспективи її вдосконалення.

У період до 1917 року психологічна освіта в університетах України мала переважно філософсько-педагогічну орієнтацію, що було обумовлено як загальним рівнем розвитку психології як науки, так і специфікою освітньої системи того часу. Психологія ще не розглядалася як окрема, самостійна наука в сучасному розумінні — вона існувала в тісному зв'язку з філософією, педагогікою та фізіологією. Основними осередками формування психологічних знань були університети, зокрема Харківський, Київський, Одеський та Львівський. У цих закладах викладання психології входило до курсу філософських наук, а сам предмет мав назви на кшталт «раціональна психологія», «емпірична психологія» або «філософія душі».

Викладачі того часу — здебільшого філософи, педагоги чи медики — розглядали психологію як спосіб осмислення внутрішнього світу людини через призму логіки, етики та релігії. Психологічні знання застосовувалися переважно в контексті педагогічної діяльності: підготовки вчителів, викладачів, священнослужителів. Зміст курсів був спрямований на вивчення психічних процесів (уваги, пам'яті, мислення, емоцій), однак це вивчення носило споглядально-описовий характер. Експериментальна психологія ще не отримала належного розвитку, а дослідницька діяльність мала переважно теоретичну спрямованість.

Особливу роль у формуванні інтересу до психології відігравали філософські школи, що домінували у вищій освіті того часу. Ідеї І. Канта, Й. Гербарта, а згодом і В. Вундта активно обговорювалися в академічному середовищі. В українських університетах Вундтівське розуміння психології як науки про досвід починало проникати через праці окремих викладачів, проте загальна філософсько-етична рамка залишалася домінуючою. Особливу увагу приділяли також духовному й моральному вихованню особистості, що зумовлювало зацікавлення психологією як інструментом пізнання людської душі.

Таким чином, психологічна освіта в університетах України до 1917 року була інтегрованою частиною філософсько-педагогічного знання і виконувала допоміжну функцію у підготовці фахівців інших гуманітарних професій. Відсутність окремих кафедр психології та спеціалізованих програм практичної підготовки свідчила про початковий етап розвитку цієї галузі. Однак саме в цей період було закладено теоретичне підґрунтя для подальшої інституціоналізації психології як самостійної наукової дисципліни та професії.

У радянський період психологія в Україні почала активно формуватися як прикладна наука, з особливим акцентом на її інтеграцію у сферу педагогічної освіти. Психологічні знання перестали бути суто теоретичним об'єктом вивчення і дедалі частіше застосовувалися для вирішення практичних завдань у навчально-виховному процесі. У педагогічних інститутах психологія стала невід'ємною частиною підготовки майбутніх учителів, зокрема через викладання вікової, педагогічної, соціальної та загальної психології. Вона розглядалася як інструмент формування особистості учня, засіб впливу на

навчальну мотивацію, поведінку, соціальні навички. Такий підхід відповідав загальній ідеологічній спрямованості радянської освіти, де важливу роль відігравала свідомість, колективізм і формування " нової людини ".

У своїй статті «Історичні етапи становлення психології розвитку» І.О. Лапченко розглядає вагомий внесок Олексія Миколайовича Леонтьєва у формування засад радянської психологічної науки, що значно вплинула на її розвиток як прикладної дисципліни. Авторка підкреслює, що саме діяльнісний підхід, розроблений О.М. Леонтьєвим на основі ідей Л.С. Виготського, став фундаментом для створення цілісної наукової парадигми, яка забезпечувала практичну орієнтацію психології у системі освіти. Цей підхід передбачав розгляд психіки як продукту активної взаємодії суб'єкта з навколишнім світом, що відкривало нові можливості для аналізу та регулювання навчально-виховного процесу.

У контексті педагогічних інститутів радянського періоду концепція Леонтьєва мала особливе значення, адже вона дозволяла не лише описувати психічні явища, а й впливати на них шляхом організації діяльності учнів. Саме тому ця теорія була активно впроваджена у викладання психологічних дисциплін у вищій школі. У статті І.О. Лапченко зазначається, що діяльнісний підхід сприяв інтеграції психології в педагогічну практику: через нього формувались методики, які дозволяли враховувати мотиваційні, емоційні та пізнавальні особливості учня в процесі навчання. Це сприяло не лише підвищенню ефективності освітнього процесу, а й поглибленню міждисциплінарного зв'язку між психологією та педагогікою [1].

Період здобуття Україною незалежності у 1991 році ознаменувався суттєвими трансформаціями в усіх сферах суспільного життя, і система вищої освіти не стала винятком. Психологічна наука, яка в радянський час була значною мірою обмежена ідеологічними рамками та функціонувала здебільшого як прикладна дисципліна в межах педагогіки, у 90-х роках отримала новий імпульс до розвитку.

В умовах побудови суверенної держави виникла потреба у фахівцях нової формації – психологах, здатних працювати не лише в системі освіти, а й у медицині, правоохоронних органах, соціальній сфері, бізнесі, сфері безпеки та управління. Саме це сприяло стрімкому розширенню освітніх програм із психології у вітчизняних університетах.

Вищі навчальні заклади почали активно відкривати спеціальності з психології як окрему освітню галузь. Якщо раніше викладання психології зосереджувалося переважно в межах педагогічних факультетів, то з початку 1990-х років психологія почала здобувати статус самостійної академічної спеціальності з власною структурою, факультетами, кафедрами, а згодом і науковими школами. З'явилася потреба не лише в оновленні змісту освітніх програм, а й у формуванні нових освітніх стандартів, які б відповідали вимогам часу та міжнародним підходам до підготовки психологів [2].

Програми з психології, які почали розроблятися в період незалежності України, включали значно ширший спектр дисциплін. До традиційної педагогічної, вікової, соціальної психології почали додаватися клінічна, юридична, кризова, організаційна психологія, психодіагностика, психологічне консультування, психотерапія, основи психокорекції, гендерна психологія та інші. Це дозволило готувати фахівців, здатних працювати в різноманітних умовах і відповідати на запити як індивідуальних клієнтів, так і цілих організацій.

Особливу роль у цьому процесі відіграли провідні національні університети, зокрема Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка, де були створені факультети або інститути психології. Важливим чинником стало також формування нових наукових підходів і залучення до викладання не лише вітчизняних, а й зарубіжних джерел, що стало можливим завдяки відкритості кордонів, участі в міжнародних освітніх програмах і налагодженню співпраці з європейськими партнерами [2].

В умовах незалежної України відбулося не лише розширення програм, а й зміна філософії самої освіти: від підготовки "функціональних" фахівців до формування особистості психолога, який здатен мислити критично, приймати рішення, проявляти етичну відповідальність та діяти в умовах непередбачуваності. Особлива увага почала приділятися практичній складовій підготовки студентів, формуванню практичних навичок, проходженню практики в психологічних службах, лікарнях, школах, реабілітаційних центрах.

Таким чином, 90-ті роки стали етапом докорінної перебудови психологічної освіти в Україні. Відбувся перехід від ідеологічно обмеженої дисципліни до багатовимірної сфери, що включає широкий спектр знань, навичок і компетентностей. Розширення освітніх програм у цей період стало відповіддю на нові суспільні запити й водночас – підґрунтям для формування сучасної української школи психології. У період становлення психологічної освіти в Україні, особливо в другій половині XX століття, важливим кроком стало впровадження програм навчальної та виробничої практики для студентів-психологів. Ці програми були спрямовані на забезпечення майбутніх фахівців необхідними навичками та досвідом для ефективної професійної діяльності. Одним із ключових дослідників, який зробив значний внесок у розробку та впровадження таких програм, був Григорій Силевич Костюк.

Григорій Силевич Костюк (1899–1982) – видатний український психолог, педагог і організатор науки. Його наукова діяльність охоплювала широке коло питань, включаючи вікову та педагогічну психологію, методологію психологічних досліджень, а також проблеми навчання і виховання. Г.С. Костюк був одним із засновників Інституту психології в Києві, де активно працював над розробкою теоретичних і практичних основ підготовки психологів [3].

У своїх працях Г.С. Костюк підкреслював важливість поєднання теоретичних знань із практичними навичками в процесі підготовки майбутніх психологів. Він наголошував, що ефективна професійна діяльність психолога неможлива без ґрунтовного практичного досвіду, який формується під час навчальної та виробничої практики. Завдяки його ініціативі були розроблені перші програми практики для студентів-психологів, які включали ознайомлення з роботою в різних установах: школах, медичних закладах, виробничих підприємствах та інших організаціях, де потрібна психологічна допомога. Програми навчальної та виробничої практики, запропоновані Г.С. Костюком, передбачали поступове занурення студентів у професійну діяльність. На початкових етапах студенти проходили ознайомчу практику, під час якої вони спостерігали за роботою досвідчених фахівців, вивчали документацію та особливості функціонування установ. Наступні етапи передбачали активну участь студентів у проведенні психологічних досліджень, консультуванні, корекційно-розвивальній роботі під керівництвом наставників. Такий підхід сприяв формуванню у студентів необхідних професійних компетентностей, розвитку навичок самостійної роботи та відповідальності за прийняті рішення.

Важливим аспектом програм практики було забезпечення міждисциплінарного підходу. Г.С. Костюк вважав, що психологи повинні працювати в тісній співпраці з педагогами, медиками, соціальними працівниками та іншими фахівцями для комплексного вирішення проблем клієнтів. Тому під час практики студенти залучалися до спільних проєктів, брали участь у міждисциплінарних командах, що дозволяло їм краще розуміти специфіку роботи суміжних професій і ефективно взаємодіяти в майбутній професійній діяльності.

Завдяки зусиллям Григорія Силовича Костюка та його колег, програми навчальної та виробничої практики стали невід'ємною частиною підготовки студентів-психологів в Україні. Вони заклали основу для формування висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в різних сферах суспільного життя, надаючи кваліфіковану психологічну допомогу та підтримку [3].

Впровадження стандартів Болонського процесу в систему підготовки психологів в Україні стало важливим кроком на шляху інтеграції національної освіти до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Після приєднання України до Болонського процесу в 2005 році розпочалася масштабна реформа вищої освіти, спрямована на гармонізацію освітніх стандартів, підвищення якості навчання та забезпечення мобільності студентів і викладачів [4].

Однією з ключових змін стало впровадження трициклової системи навчання: бакалавр, магістр, доктор філософії. Ця структура дозволила уніфікувати освітні рівні та полегшити визнання українських дипломів за кордоном. Для спеціальності "Психологія" це означало перегляд освітніх програм з метою адаптації їх до нових вимог, що включало оновлення змісту дисциплін, впровадження інноваційних методів навчання та посилення практичної підготовки студентів.

Важливим аспектом стало запровадження Європейської кредитно-трансферної та накопичувальної системи (ECTS), яка забезпечує прозорість навчальних програм і сприяє академічній мобільності. Кредити ECTS відображають обсяг роботи, необхідний для засвоєння певного курсу, що дозволяє студентам легко переносити результати навчання між різними закладами освіти як в Україні, так і за її межами. Для студентів-психологів це відкриває можливості для участі в міжнародних обмінах, стажуваннях та спільних освітніх проектах.

Забезпечення якості освіти стало пріоритетом у контексті Болонського процесу. Було створено внутрішні та зовнішні системи оцінювання якості, які передбачають регулярний моніторинг та акредитацію освітніх програм. Для підготовки психологів це означало підвищення вимог до кваліфікації викладачів, оновлення матеріально-технічної бази та впровадження сучасних методик викладання, зокрема інтерактивних технологій, кейс-стаді та симуляційних тренінгів.

Академічна мобільність стала ще одним важливим компонентом реформ. Українські заклади вищої освіти активно долучилися до програм обміну, таких як Erasmus+, що дозволило студентам і викладачам набувати міжнародного досвіду, обмінюватися знаннями та найкращими практиками. Для студентів-психологів це відкриває перспективи ознайомлення з різними психологічними школами, методами досліджень та терапевтичними підходами, що сприяє формуванню фахівців з широким світоглядом та високим рівнем компетентності.

Впровадження стандартів Болонського процесу також сприяло розвитку міждисциплінарних зв'язків та інтеграції науки і практики. Освітні програми з психології були доповнені курсами з суміжних дисциплін, таких як нейронауки, соціологія, педагогіка, що дозволило студентам отримати комплексне уявлення про предмет дослідження та розширити спектр професійних компетенцій [4].

Таким чином, адаптація системи професійної підготовки психологів до стандартів Болонського процесу сприяла підвищенню якості освіти, розширенню міжнародної співпраці та мобільності, а також підготовці фахівців, здатних ефективно працювати в сучасному глобалізованому суспільстві.

Адаптація практичної підготовки майбутніх психологів до європейських стандартів, зокрема через впровадження компетентнісного підходу, є важливим кроком у реформуванні вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Компетентнісний підхід спрямований на формування у студентів не лише теоретичних знань, а й здатності застосовувати їх на практиці, що є критично важливим для професії психолога.

У процесі адаптації навчальних програм з психології до європейських вимог особлива увага приділяється збалансуванню теоретичних і практичних компонентів підготовки. Це передбачає збільшення обсягу практичних занять, впровадження стажувань та практик у реальних умовах, використання інтерактивних методів навчання, таких як кейс-стаді, рольові ігри та симуляції.

Такі підходи сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та здатності приймати рішення в нестандартних ситуаціях.

Згідно з дослідженням Білик В. Г., компетентнісний підхід є важливим засобом модернізації природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах. Авторка підкреслює необхідність оптимізації співвідношення обсягу і якості природничо-наукової та професійної підготовки, а також активізації процесів самоосвіти студентів для підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців на ринку праці [5].

Крім того, впровадження компетентнісного підходу вимагає підготовки викладацького складу, здатного ефективно реалізовувати нові методи навчання та оцінювання. Це включає підвищення кваліфікації викладачів, обмін досвідом з європейськими колегами та участь у міжнародних освітніх проектах.

Таким чином, адаптація практичної компоненти професійної підготовки психологів до європейських вимог через впровадження компетентнісного підходу сприяє підвищенню якості освіти, забезпечує відповідність випускників сучасним професійним стандартам та підвищує їх конкурентоспроможність на європейському та світовому ринку праці. Практична підготовка є невід'ємною частиною професійного зростання майбутніх психологів, оскільки на практиці теоретичні знання поєднуються з реальними навичками та кмітливістю, які є передумовою активної професійної діяльності. Процес сприяє формуванню професійної свідомості, яка включає усвідомлення власної ролі в професії, розуміння етичних норм, розвиток професійної ідентичності та відповідальності [7].

Професійна свідомість психолога формується через безпосередній досвід взаємодії з клієнтом: безпосередні дії в життєвих ситуаціях і подальший аналіз і рефлексія власних дій. Саме в процесі практики студенти-психологи постійно стикаються з безліччю випадків, тому їм доводиться застосовувати теоретичні знання, виховувати та розвивати емпатію та комунікативні навички, а також здатність приймати рішення в невизначених умовах. Це навчання сприяє усвідомленню особистих і професійних кордонів, а створення етичної позиції веде до розвитку професійної ідентичності.

Крім того, професійна свідомість практичного психолога має складну структуру, яка включає потребнісно-мотиваційну, інтелектуальну, духовно-моральну та діяльнісно-практичну сфери особистості. Ці компоненти формуються під час реального процесу, коли учень не лише застосовує знання, а й аналізує власні реакції, досвід і ставлення. Це допомагає йому краще зрозуміти себе як професіонала. Взаємодія не відіграє великої ролі у формуванні професійної ідентичності майбутніх психологів. Швидше через клієнтів, керівників і колег студенти формують уявлення про себе в професійній ролі, і поступово їхні власні цінності та переконання збігаються з професійними стандартами, що веде до інтеграції особистого та професійного «я». Такий процес є критично важливим для підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в різних контекстах і з різними категоріями клієнтів.

Ключовим елементом практичної підготовки є супервізія – як зворотний зв'язок для підтримки студентів під час набуття ними досвіду в певній професії. Положення сприяє розвитку рефлексивних навичок, які допомагають вам аналізувати свої дії та, що більш важливо, ваші емоційні реакції. Це основа формування компетентності та свідомості [7].

Отже, практика є ключовою у формуванні експертного розуму майбутнього психолога. Це допомагає поєднати книжкову кмітливість із справжніми навичками, а також стимулює розвиток самостійності в роботі, етики та ясного мислення – усе це необхідно для успіху на роботі.

Супервізія, наставництво та зворотний зв'язок відіграють ключову роль у процесі професійного становлення майбутніх психологів під час проходження практики. Ці елементи сприяють інтеграції теоретичних знань із практичними навичками, формуванню професійної ідентичності та забезпеченню високих стандартів етичної та професійної діяльності.

Супервізія є процесом, у якому досвідчений фахівець (супервізор) надає підтримку, зворотний зв'язок і рекомендації студенту або молодому спеціалісту (супервізанту) щодо його професійної діяльності. Цей процес спрямований на підвищення ефективності роботи, розв'язання складних випадків, особистісний розвиток фахівця та забезпечення дотримання етичних норм у роботі. Супервізія допомагає майбутнім психологам усвідомити свої сильні сторони та зони розвитку, сприяє формуванню рефлексивних навичок і критичного мислення.

Наставництво є формою професійної підтримки, за якої досвідчений фахівець (наставник) передає свої знання, навички та досвід менш досвідченому колезі або студенту.

У контексті підготовки психологів наставництво сприяє адаптації до професійного середовища, ознайомленню з практичними аспектами роботи та формуванню професійних цінностей. Наставник допомагає студенту розвинути необхідні компетентності, надає поради щодо вирішення професійних завдань і підтримує в процесі особистісного та професійного зростання.

Зворотний зв'язок є невід'ємною частиною супервізії та наставництва, оскільки забезпечує студенту інформацію про його професійну діяльність, успіхи та недоліки. Конструктивний зворотний зв'язок сприяє усвідомленню власних дій, корекції поведінки та вдосконаленню професійних навичок. Він також допомагає студенту розвинути саморефлексію, що є важливим елементом професійної компетентності психолога.

У процесі проходження практики супервізія, наставництво та зворотний зв'язок створюють безпечне середовище для експериментування, навчання на помилках та розвитку професійної впевненості. Вони сприяють формуванню етичної відповідальності, розвитку емпатії та комунікативних навичок, необхідних для ефективної взаємодії з клієнтами та колегами. Крім того, ці елементи допомагають студентам зрозуміти значення постійного професійного розвитку та важливість підтримки колег у професійному середовищі.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що система професійної підготовки майбутніх психологів у вищій освіті України пройшла складний і водночас закономірний шлях розвитку, трансформуючись відповідно до суспільно-політичних змін, освітніх викликів і професійних запитів. Витоки професійної підготовки психологів мають глибоке філософсько-педагогічне підґрунтя, яке формувалося ще у XIX столітті в межах провідних освітніх інституцій. Радянський період ознаменувався перетворенням психології на прикладну науку, що поступово інтегрувалася у структуру педагогічної освіти, проте практична складова залишалася обмеженою. Лише з набуттям незалежності України у 1991 році відбулося активне переосмислення ролі практики у професійній підготовці психологів, що стало результатом розширення освітніх програм, появи нових форм практики та наближення змісту навчання до реальних потреб суспільства.

Євроінтеграційні процеси та приєднання України до Болонського процесу стали потужним імпульсом для модернізації освітніх програм, орієнтації на компетентнісний підхід, підвищення ролі практичної підготовки у формуванні фахових умінь, а також приведення навчальних планів у відповідність до європейських стандартів. Особливе значення у цьому контексті набуває практика як ключовий чинник формування професійної ідентичності майбутнього психолога. Саме завдяки практиці студенти навчаються застосовувати теоретичні знання, формують навички етичної поведінки, взаємодії з клієнтами, аналізу власних професійних дій та прийняття рішень у складних ситуаціях.

У сучасному світі, що динамічно змінюється, зростає попит на психологічні послуги, оскільки технологічний прогрес та кризові явища виснажують психічне здоров'я населення. Однак, освітнє середовище, що готує фахівців, не відповідає цим викликам, оскільки надає перевагу теоретичній складовій, ігноруючи практичну підготовку. Отже, виникає нагальна потреба в дослідженні та реформуванні системи психологічної освіти, щоб забезпечити країну компетентними спеціалістами, здатними ефективно справлятися із сучасними викликами.

Висновки. Система професійної підготовки психологів у вищій школі України пройшла складну еволюцію: від філософсько-педагогічної орієнтації (до 1917 р.) та інтеграції в педагогічну освіту як прикладної науки (радянський період, з вагомим внеском діяльнісного підходу О. М. Леонтьєва) до інституціоналізації як самостійної спеціальності (з 1991 р.). Ключові трансформації новітнього періоду були зумовлені суспільними запитами та євроінтеграційними процесами, зокрема впровадженням Болонських стандартів (з 2005 р.) та компетентнісного підходу. Це забезпечило перехід до трициклової системи, розширення спектру дисциплін (клінічна, кризова, юридична психологія тощо) та, що найважливіше, посилення ролі практичної підготовки. Саме практика, до розвитку якої значно доклався Г. С. Костюк та яка тепер включає супервізію, наставництво та зворотний зв'язок, визнана ключовим чинником формування

професійної свідомості та ідентичності майбутнього фахівця, забезпечуючи поєднання теоретичних знань із реальними навичками та етичною відповідальністю. Незважаючи на значний прогрес, домінування теоретичної складової над практичною в сучасній освітній системі психологів залишається гострою проблемою, що особливо актуалізується в умовах зростання психологічного навантаження на населення (воєнні події, соціальна нестабільність). У зв'язку з цим, перспективи подальших досліджень мають бути зосереджені на розробці та науковому обґрунтуванні моделей ефективної інтеграції практики в освітній процес, що відповідають сучасним європейським стандартам та потребам українського суспільства. Необхідне вивчення та впровадження інноваційних форм практичної підготовки (наприклад, симуляційні центри, довгострокові стажування, міждисциплінарні проекти) та оцінка їхнього впливу на формування ключових компетентностей психологів. Також актуальним є дослідження оптимізації системи супервізії та наставництва як інструментів забезпечення якості та етичності професійної діяльності.

Література:

1. Лапченко І. Історичні етапи становлення психології розвитку. *Гуманітарний корпус*. 2018. № 16. С. 105–108. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/80d6ed6f-7b89-46a1-b620-8a576eb96fea/content>.
2. Панок В., Острова В. Психологічна служба вищого навчального закладу: Метод. посіб. Київ: «Освіта України», 2010. 230 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5957/1/ps_VNZ.pdf.
3. Г.С.Костюк – особистість, вчений, громадянин / ред. С. Максименко. Київ: Ніка-Центр, 2010. 216 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6256/1/Kostyuk.indd.pdf>.
4. Бугров В., Гожик А. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія. Київ: ДП «НБЦ «Піоритети», 2014. 156 с. URL: <https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/bologna-process-in-ukraine.pdf>.
5. Білик В. Компетентнісний підхід до природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2017. № 2. С. 162–167. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/25-1.pdf>.
6. Синишина В. Професійна ідентичність майбутніх практичних психологів на етапі навчання в закладах вищої освіти. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2019. № 89. С. 39–43. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-89-7>.
7. Ушакова І. Супервізія: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 228 с. URL: <https://ru.scribd.com/document/806291043/Ушакова-І-В-Супервізія-2011>.

References:

1. Lapchenko, I. (2018). Istorychni etapy stanovlennia psykholohii rozvytku [Historical stages of the formation of developmental psychology]. *Humanitarnyi korpus*, 16, 105–108. Retrieved from <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/80d6ed6f-7b89-46a1-b620-8a576eb96fea/content> [in Ukrainian].
2. Panok, V., & Ostrova, V. (2010). *Psykhologichna sluzhba vyshchoho navchalnoho zakladu: Metod. posib.* [Psychological service of a higher educational institution: Methodological guide]. K: Osvita Ukrainy. Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5957/1/ps_VNZ.pdf [in Ukrainian].

3. Maksymenko, S. (Ed.). (2010). *H.S. Kostiuk – osobystist, vchenyi, hromadianyn* [H.S. Kostiuk – personality, scientist, citizen]. K: Nika-Tsentr. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6256/1/Kostyuk.indd.pdf> [in Ukrainian].

4. Buhrov, V., & Hozhyk, A. (2014). *Pravovi zasady realizatsii Bolonskoho protsesu v Ukraini: monohrafiia* [Legal principles of the implementation of the Bologna process in Ukraine: Monograph]. K: DP “NVC “Priorytety.” Retrieved from <https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/bologna-process-in-ukraine.pdf> [in Ukrainian].

5. Bilyk, V. (2017). Kompetentnisnyi pidkhid do pryrodnycho-naukovoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Competence-based approach to natural science training of future psychologists in higher educational institutions]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 2, 162-167. Retrieved from <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/25-1.pdf> [in Ukrainian].

6. Synyshyna, V. (2019). Profesiina identychnist maibutnikh praktychnykh psykholohiv na etapi navchannia v zakladakh vyshchoi osvity [Professional identity of future practical psychologists at the stage of study in institutions of higher education]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohichni nauky*, 89, 39–43. Retrieved from <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-89-7> [in Ukrainian].

7. Ushakova, I. (2011). *Superviziia: navch. posib.* [Supervision: Study guide]. Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly. Retrieved from <https://ru.scribd.com/document/806291043/Ушакова-І-В-Супервiзiя-2011> [in Ukrainian].